

Nr 197.

Av herr **Kilbom m. fl.**, om skrivelser till Kungl. Maj:t i fråga om meddelande av vissa bestämmelser angående val av riksdagens justitieombudsman.

Den i 96 § regeringsformen anvisade justitieombudsmannainstitutionen har i praktiken icke motsvarat de därvid fästa förväntningarna. I stället för att vara ett värn för medborgarna har den kommit att i huvudsak gestalta sig som ett bålverk för byråkratien. Till väsentlig del har detta visserligen sin grund i ett förhållande av tidigare datum, nämligen det i kungl. förkl. 23 mars 1807 punkt 40 intagna förbudet för enskild part att åtala domare för fel eller brott i ämbetet. Ifrågavarande urkund, som själv angiver sig innehålla en förklaring över allmänna lagens stadganden i åtskilliga rum och som i själva verket innefattar ändring i allmänna lagen, skulle, även enligt den tidens grundlagar, ha erfordrat ständernas samtycke. Då detta ej inhämtats, äro de sålunda inkonstitutionellt tillkomna stadgandena en rättslig nullitet. Byråkratien, i vars särintresse ovannämnda förbud mot åtal ligger, har dock icke blott tillämpat detsamma som giltig lag, utan mot den föregivna författningens ordalydelse utsträckt detsamma att gälla även andra ämbetsmän än domare. En mer speciell ämbetsmannahögfärd har likväl dragit en något oklar gräns nedåt för förbudets tillämpning, så att endast vissa övre skikt i den byråkratiska hierarkien skulle vara delaktiga i privilegiet. Om än förbudet mot enskilt åtal av ämbetsman tillkommit oberoende av justitieombudsmannens verksamhet, bör dock läggas justieombudsmannen till last, att han icke reagerat vare sig mot tillämpningen överhuvud av detta olagliga förbud eller mot dess utsträckning över ordalydelsen. Genom det faktiska upprätthållandet av förbudet i fråga har ett åtalsmonopol etablerats, utom för vissa konungens ämbets- eller tjänstemän, för riksdagens justitieombudsman. Då allmänheten på grund av den senares egenskap av en riksdagens funk-

tionär företrädesvis velat vända sig till honom, ha justitieombudsmannabefattningens olika utövare, med den syn på de inkommande klagomålen de faktiskt visat sig hava, verkat som ett skydd icke för allmänheten utan för byråkratien, i det nämligen deras verkliga sysselsättning blivit att från vidare behandling avskära de ojämförligt flesta yttringar av missnöje med ämbetsmännens verksamhet. Så förefaller det nästan som justitieombudsmännen själva skulle medvetet fatta sin uppgift. Rätt karaktäristisk för den mentalitet varmed allmänhetens klagoskrifter handläggas, torde vara den djupt kända skildring av domarkårens obehag, vilken nuvarande J. O. ansett lämpligt inflicka i sin i ämbetsberättelsen 1920 återgivna skrivelse till Konungen om löneökning åt häradshövdingarna, en skrivelse som för övrigt försetts med den klädsamma rubriken: »Framställning angående åtgärder för uppehållande av en hög nivå hos rättskipningen vid häradsrätterna». J. O. kräver där fetare avlöning åt lantdomarne bland annat därför, att de skulle tillhöra en klass av medborgare »som... äro föremål för allmänhetens ständiga kontroll, och mot vilka anmälningar avlätas för de minsta förseelser och ofta utan fog, mot vilka en särskild klasslagstiftning är riktad i 25 kap. strafflagen» (sid. 619 anförda ämbetsberättelse)! Den iver, med vilken J. O. ägnar sig åt framställningar om löneökningar åt byråkratien, är jämförd med den magra åtalsciffran i och för sig märklig.

Att J. O:s verksamhet tenderat i denna riktning sammanhänger ovedersägligen med det förhållande att till ifrågavarande syssla konsekvent utses personer ur byråkratien själv. Merendels väljas domare, som väntas göra karriär som sådana. J. O. tillträder sin befattning utrustad med samma synpunkter på ämbetsmannakårens och den skattdragande, produktiva befolkningens inbördes rättigheter och skyldigheter, som äro gängse bland den förra parten. J. O.-kallet betraktas av den framåtsträvande befattningshavaren, som helt känner sig alltjämt som en bland andra ämbetsmän, blott som ett mellanled i marschen mot de byråkratiska höjderna. Någon anledning att genom alltför stort åtalsnit eller efterhängsen kontroll förarga dem, som hava inflytande över karriärens fortsättning, eller att röja upp med fördomar och ovanor, som för ämbetsmän i allmänhet blivit kära, finna J. O. av denna kategori ej. Man kan ju för frågans belysning göra det tankeexperimentet, att eftersinna vad effekt som vore att vänta av M. O:s kontroll, om till M. O. utsåges kaptenener i generalstaben.

Skall J. O.-institutionen kunna återföras till dess i grundlagarna avsedda funktion, måste uppenbarligen sysslan avkopplas från byråkratien. Nödigt intresse för bevakande av det regerade folkets rätt och bästa mot den regerande byråkratien kan icke fullt väntas av annan än den, som

har sina erfarenheter just från dess regerades krets och som icke heller själv får räkna med att bliva delaktig av de okontrollerade maktmissbrukens lockande utövning. Den regel synes därför böra uppställas, att till J. O. ej må utses den som inom viss tid, t. ex. de sistförflutna 5 åren, innehaft statstjänst, samt att avträdande J. O. ej är behörig att inom motsvarande tidrymd övertaga statstjänst. Skulle det anses alltför strängt och onödigt för uppnående av åsyftade lösgörande av J. O:s verksamhet från ämbetsmannaväldet att stadga diskvalifikation genom, resp. för varje statstjänst, kunde viss låg årlig inkomstsiffra sättas som maximigräns i fråga om statstjänst, som ansåges tillåten. Gränsen måste dock dragas otvetydigt till förebyggande av godtycke och återfall i det nuvarande systemet samt jämväl så, att varje statstjänst, som innebure innehavarens väsentliga levnadskall, säkert uteslötes.

På grund av det anförda hemställes,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och framläggande av förslag till den ändring i grundlagar och andra riksdagens justitieombudsman rörande författningar, som må tarvas för införande av dels förbud att till befattningen utse den, som under närmast föregående till antalet angivna åren innehaft statstjänst, eller statstjänst med sådan till siffran begränsad avlöning, att tjänsten kan antagas hava varit ett för ifrågavarande person väsentligt levnadskall, dels förbud för riksdagens justitieombudsman att efter frånträde av sin syssla inom viss tid övertaga statstjänst eller statstjänst av nyssnämnd art.

Stockholm den 20 februari 1922.

K. Kilbom.

Rob. Samuelsson.

J. P. Dahlén.

Viktor Herou.

K. Verner Karlsson.
